

Zbigniew Janczewski

"Niemoc płciowa jako przeszkoda do małżeństwa : ewolucja czy zmiana koncepcji?", Henryk Stawniak, Warszawa 2000 : [recenzja]

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 35/1, 183-185

2002

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

1–2. Idzie o przesłanie z urzędu akt procesowych do trybunału apelacyjnego w ciągu dziesięciu dni od ogłoszenia wyroku. Czy apelacją jest rozpatrzenie sprawy na nowym stopniu, nawet gdy nikt jej nie wnosi? Autor w sposób dobrze uargumentowany dowodzi, iż nie jest to apelacja⁷. Drugi przypadek zachodzi wtedy, kiedy po pierwszym wyroku negatywnym nikt w prempatoryjnych terminach nie zakłada apelacji albo wnoszący z niej zrezygnował. Czy ponowne rozpatrzenie sprawy przez trybunał wyższej instancji stanowi apelację? I na to pytanie Autor odpowiada negatywnie. Na podstawie bardzo przekonujących dowodów wykazał, iż jest to *nova causae propositio*.

W trzeciej części artykułu ks. Grocholewski niezwykle dokładnie przedstawia postępowanie apelacyjne w sprawach o nieważność małżeństwa. Rozróżnia postępowanie po pierwszym wyroku negatywnym oraz po wyroku pozytywnym. Najwięcej uwagi poświęcił postępowaniu skróconemu (*il procedimento breve*), przewidzianemu po pierwszym wyroku pozytywnym. Chodzi o zatwierdzenie dekretem sędziego drugiej instancji wyroku pierwszej, orzekającej nieważność małżeństwa. Autor wyjaśnia naturę prawną takiego dekretu i jego obligatoryjną treść. W pozostałych przypadkach (apelacja przeciwko wyrokowi negatywnemu, wspomniane przesłanie z urzędu akt do wyższego trybunału) obowiązuje zwyczajne postępowanie procesowe, którego sposób Autor ze znanstwem zaprezentował. Wyjaśnia również kwestię wniesienia nowego tytułu, co jest możliwe jedynie w sprawach o nieważność małżeństwa (kan. 1683).

4. W czwartym artykule, zamieszczonym w recenzowanej publikacji, ks. Grocholewski zajmuje się rolą Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej w strukturze sędowniczej Kościoła (s. 134–159)⁸. Na podstawie transparentnego i systematycznego wykładu czytelnik ma sposobność zapoznać się dokładnie z tą ważną instytucją sądownictwa kościelnego. We wprowadzeniu Autor ogólnie charakteryzuje strukturę sądów w Kościele. Następnie, korzystając z bogatej dokumentacji źródłowej, ukazuje kolejne etapy zmian, jakich dokonano w tej instytucji po Soborze Watykańskim II. Kan. 1445, który regulował kompetencje Sygnatury Apostolskiej, został uchylony przez art. 121–125 konstytucji apostolskiej *Pastor bonus* (28 VI 1988 r.). Autor przytacza jej tekst (w języku łacińskim i włoskim), zadając sobie pytanie, czym właściwie jest Sygnatura Apostolska. W odpowiedzi stwierdza, że spełnia ona zadania analogiczne do tych, jakie w państwowym porządku prawnym wypełniają trzy odrębne instytucje. Dzieli się ona na trzy sekcje.

Pierwszą Sekcję można określić jako sąd kasacyjny (podobnie jak *Cour de Cassation* we Francji, *Corte di Cassazione* we Włoszech, *Bundesgerichtshof* w Niemczech). Takie trybunały nie są sądami apelacyjnymi, lecz kasacyjnymi. W tej sekcji rozpatruje się sprawy o nieważność (*quaerela nullitatis*), próśby o *restitutio in integrum* przeciwko wyrokom rotalnym oraz inne rekursy przeciwko wyrokom rotalnym, zarzuty stronnictwa oraz inne sprawy przeciw sędziom

⁷ Taką opinię wyraziła również Komisja Interpretacyjna KPK: „[...] potius quam de appellatione [...] agitur de ulteriore revisione in re maximi momenti, uti est vinculum sacramentale” („Communicaciones” 1984, 15, s. 75).

⁸ *Najvyšší Tribunal Apoštolskej Signatúry v súdnej štruktúre cirkvi*, [w:] *Ius et iustitia. Acta IV Symposii Iuris Canonici anni 1994*, Spišská Kapitula 1995, s. 47–70; artykuł ten uzkażal się także w języku włoskim: *Il Supremo Tribunale della Segnatura Apostolica nella struttura giudiziaria della Chiesa*, „Forum. A Review of the Maltese Ecclesiastical Tribunal” 1995, 6, 2, s. 33–52.

Roty Rzymskiej, konflikty kompetencyjne (właściwości) pomiędzy trybunałami, które nie zależą od tego samego trybunału apelacyjnego (w zasadzie chodzi o konflikty właściwości między Rotą Rzymską a niższymi trybunałami). W podsumowaniu Autor wyeksponował różnice, jakie zachodzą między Sekcją I Sygnatury Apostolskiej a podobnymi trybunałami państwowymi.

Druuga Sekcja Sygnatury Apostolskiej stanowi najwyższy trybunał administracyjny i jest analogiczna do najwyższych sądów administracyjnych w państwach (np. *Conseil d'État* – Francja, *Consiglio di Stato* – Włochy, *Oberster Verwaltungsgerichtshof* – Niemcy). Jej zasadnicza kompetencja odnosi się do rozstrzygnięcia konfliktów między wiernymi (duchowni, wierni świeccy, osoby konsekrowane, osoby prawne) a władzą administracyjną w Kościele (biskupi diecezjalni, przełożeni instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostolskiego, dykasterie Kurii Rzymskiej), spowodowanych przez akt administracyjny. Jest to jedyny trybunał administracyjny istniejący obecnie w Kościele. Nie rozpatruje on jednak żadnych aktów administracyjnych trybunałów niższych, jeśli nie zostały zatwierdzone przez jakąś dykasterię Kurii Rzymskiej. Ktokolwiek więc chce zakrzywić jakiś akt administracyjny niższej instancji, musi najpierw wnieść rekurs hierarchiczny do kompetentnej dykasterii Kurii Rzymskiej (np. proboszcz usunięty przez biskupa z urzędu musi się najpierw odwołać do Kongregacji ds. Duchowieństwa). Sygnatura Apostolska ocenia jedynie legalność aktu czy naruszenie prawa oraz orzeka o naprawieniu szkód wynikłych wskutek tegoż aktu.

Do drugorzędnych kompetencji tej Sekcji należą kontrowersje administracyjne skierowane do papieża (sądowe kieruje on do Roty Rzymskiej), sprawy sporne wynikające z aktu administracyjnego wydanego przez dykasterię Kurii Rzymskiej, konflikty kompetencyjne (pozytywne lub negatywne) między dykasteriami Kurii Rzymskiej.

Sekcja III Sygnatury Apostolskiej, zgodnie z art. 124 konstytucji apostolskiej *Pastor bonus*, spełnia rolę analogiczną do ministerstwa sprawiedliwości w państwowym porządku prawnym. Poszczególne kongregacje to odpowiedniki ministerstw i w tym rozumieniu Sekcja ta jest Kongregacją Sprawiedliwości. Zakres działania tej Sekcji jest bardzo szeroki. Czuwa ona nad kościelnym wymiarem sprawiedliwości, np. bada relacje przesyłane każdego roku przez trybunały kościelne, analizuje rekursy i skargi dotyczące sposobu postępowania określonych trybunałów, studjuje sytuację wymiaru sprawiedliwości w danym państwie, aby wysunąć odpowiednie propozycje czy sugestie, odpowiada na różne pytania i jeżeli coś stanowi *dubium iuris*, przesyła sprawę do Komisji Interpretacyjnej KPK, wydaje deklaracje w celu usunięcia nieprawidłowości czy nadużyć z kościelnego wymiaru sprawiedliwości, w specyficznych okolicznościach może deklarować nieważność małżeństwa na drodze administracyjnej oraz współpracuje w różnych przedsięwzięciach, mających na celu udoskonalenie działalności trybunałów kościelnych. Może także prorogować kompetencje niższych trybunałów, promować utworzenie trybunałów międzydiecezjalnych i je zatwierdzać. W ostatnim punkcie ks. Grocholewski podał skład personalny Sygnatury Apostolskiej.

Wypada ponownie podkreślić niezwykłą klarowność merytoryczną tego artykułu. Autor, który wiele lat pracował w tej instytucji – od sekretarza do jej prefekta, jest doskonale zorientowany w jej działaniu i ta eksperienca zaowocowała tak kreatywną treścią.

5. W ostatnim artykule ks. Grocholewski zajmuje się ustanowieniem i zadaniami trybunałów kościelnych z uwzględnieniem sprawiedliwości administracyj-

nej (s. 160–211)⁹. Samo zagadnienie jest bardzo obszerne i dlatego Autor ograniczył się do omówienia jedynie kwestii zasadniczych. Dla jasności wykładu eksplikuje najpierw dystynkcję między sprawiedliwością zwyczajną a administracyjną, co jego zdaniem łatwiej zrozumieć mając na uwadze, że istnieją trzy zasadnicze rodzaje procesów: sporny, karny i administracyjny. Pierwszy i drugi należą do sprawiedliwości zwyczajnej i sprawy sporne oraz karne są rozpatrywane przez zwyczajne trybunały kościelne; natomiast trzeci proces zaliczany jest do sprawiedliwości administracyjnej i prowadzi go specjalnie ustanowiony trybunał, zobligowany do zachowania własnego trybu postępowania. Uwzględniając powyższe rozróżnienia, Autor podzielił swoje rozważania na trzy części¹⁰.

W pierwszej, w jasnym i przejrzystym wykładzie prezentuje ustanawianie w Kościołach partykularnych trybunałów: diecezjalnych, metropolitalnych (ilustruje swoje wywody przykładami z Czech i Słowacji) i międzydiecezjalnych (pierwszy powołano we Włoszech w dniu 8 XII 1938 r.; w 1991 r. takie trybunały istniały już w około 80 krajach). Następnie omawia skład personalny trybunałów oraz kwalifikacje wymagane od pracowników sądów kościelnych (specjalną uwagę poświęca angażowaniu adwokatów) i dość szczegółowo ukazuje kwestię *forum competens*. W końcowej partii syntetycznie przedstawił zadania najwyższych trybunałów Stolicy Apostolskiej, a mianowicie: Roty Rzymskiej i Sygnatury Apostolskiej.

Przedmiotem drugiej części jest sprawiedliwość administracyjna. W sensie ścisłym odnosi się ona jedynie do procesowych środków rozwiązywania konfliktów, powstałych wskutek poszczególnych aktów administracyjnych publicznych organów administracji kościelnej; w sensie szerokim natomiast obejmuje również inne sposoby obrony podwładnych przed wspomnianymi aktami administracji publicznej. W Kościele istnieje tylko jeden trybunał administracyjny, a mianowicie druga sekcja Sygnatury Apostolskiej, dlatego też Autor koncentruje się zasadniczo na omówieniu sprawiedliwości administracyjnej w znaczeniu szerokim, przy czym podkreśla, iż zamierza jedynie naszkicować tę kwestię. W rzeczywistości jednak jest to merytoryczny ekstrakt kościelnego prawa administracyjnego, w którym ks. Grocholewski wyjaśnia kolejno pojęcie poszczególnego aktu administracyjnego, zalecenie unikania sporu i szukania innego słusznego rozwiązania (por. kan. 1733 § 1), remonstrację (por. kan. 1734 § 1), rekurs hierarchiczny oraz rekurs do Sygnatury Apostolskiej. Rozważania te cechuje klarowność, precyzja i bardzo wnikliwa interpretacja prawa, poparta wieloletnim doświadczeniem.

Artykuł kończy się refleksją nad teologiczno-duszpasterskim zadaniem trybunałów kościelnych. Zaznacza m.in., że władza wykonywana przez trybunały kościelne jest władzą świętą, prawa i obowiązki wiernych, których strzegą trybunały, mają służyć ich uświęceniu, sprawy sporne rozpatrywane w trybunałach dotyczą przede wszystkim „rzeczy duchowych i związanych z duchowymi” (por. kan.

⁹ Referat na ten temat ks. Grocholewski wygłosił podczas I Sympozjum Prawa Kanonicznego w Spišskej Kapitule i opublikował pt. *O zriadení a úlohe tribunálov v cirkvi s prihliadnutím na administratívnu spravodlivosť*, [w:] *Ius et iustitia. Acta I symposii iuris canonici anni 1991*, Bratislava 1991, s. 15–64. Tekst ten wydano również w języku łacińskim: *De ordinatione ac munere tribunalium in Ecclesia ratione quoque habita iustitiae administrative*, „Ephemerides Iuris Canonici” 1992, 98, nr 1/2, s. 47–77.

¹⁰ Celowo pomija on kwestię ustanawiania trybunałów w katolickich Kościołach Wschodnich oraz trybunałów zakonnych. Z uwagi na miejsce wygłoszenia tego referatu (Spišska Kapitula) Autor dodaje także, iż uwzględni specyficzne warunki Kościoła w Czechach i Słowacji.